

MIKLOŠIČEV PRISPEVEK K NASTAJANJU IN OBLIKOVANJU SLOVENSKEGA PRAVNEGA IZRAZJA

Zunaj- in znotrajjezikovne okoliščine v avstrijskem državnem okviru po marcu 1848, ko je z novim položajem in novimi nalogami narodnih jezikov postala nujna tvorba strokovnih izrazov, so danes aktualizirane z evropskimi združevalnimi procesi. – V članku je predstavljen prispevek Frana Miklošiča za oblikovanje slovenskega pravnega izrazja (1849). Njegova terminološka načela – upoštevanje izročila, nujnost jezikoslovne podlage terminološke novotvorbe, funkcijski vidik rabe splošnosprejetih kulturnih tujk – so bila tedaj aktualna, razvidna tudi v Šafaříkovi češki redakciji slovarja *Juridisch-politische Terminologie* (1850). Upoštevana Miklošičeva upravno-pravna strokovna poimenovanja pričajo, da so bila izpostavljena terminološka načela ustrezna podlaga njihove tvorbe.

The intra- and extra-linguistic circumstances in Austria after March 1848, when a changed language situation (and new roles of the national languages) necessitated the formation of technical terms, are today made topical anew by European integration processes. The article presents Fran Miklošič's contribution to the formation of Slovene legal terminology (1849). His terminological principles (observance of tradition, adherence to linguistic principles in the formation of terminology) were of relevance at the time, and are also evident in the editorial work done by Šafařík on the Czech dictionary *Juridisch-politische Terminologie* (1850). The fact that Miklošič's administrative and legal terms were observed proves that his terminological principles provided a firm basis for their formation.

0 Sodobni evropski združevalni procesi in medjezikovno razmerje *univerzalno* (angleščina kot *lingua franca*) : *posebno* (npr. drugi jeziki) je postavilo v ospredje vprašanja, ki se nanašajo na posamezne jezike.

1 Aktualna delovna naloga, prevod 90.000 strani dolgega evropskega pravnega reda, je ob usklajevanju in prilagajanju slovenske zakonodaje evropski soočila slovenske pravnike in prevajalce tudi s terminološkimi problemi. Na Slovenskem to dejstvo ni novo, saj so bili v podobnem položaju, kot so danes pravni strokovnjaki, tudi »njihovi kolegi v drugi polovici prejšnjega stoletja, le da imajo za razliko od svojih starejših kolegov manjše jezikovno znanje, manjšo afiniteto do slovenskega jezika, manj idealizma in predvsem manj časa« (Kranjc 1998: 180).

2 Terminologija je tudi institucionalna dejavnost. V 19. stoletju na Slovenskem ni bilo nacionalnih institucij, z izjemo Slovenske matice (1864), zato so vso težo in odgovornost jezikoslovnega dela prevzeli posamezniki. Srečno naključje, lahko rečemo, je bilo, da so se ukvarjali s terminologijo resnični strokovnjaki, in to celo z več področij: V. Vodnik, J. Bleiweis, F. Miklošič, M. Cigale. Nastajanje in oblikovanje strokovnega izrazja in jezikoslovno delo sploh je podpirala tudi splošnejša zavest o veljavnosti slovenščine; ni bila več, kot v predmarčnem času, omejena na ozek krog izobražencev – Pohlin in pisničarji, Kumerdejeva akademija delovnih, Zoisov krog. Na jezikoslovni ravni je uveljavljala slovenski jezik Kopitarjeva panonska teorija, tvorno in smiselno vgrajena v Miklošičevo jezikoslovno delo, na družbeni pa politični program Zedinjene Slovenije z izraženo Majarjevo zahtevo, »da bode nam slobodno, da moremo v Sloveniji kadar koli hočemo in kakor hočemo po malim v šole in kanclije vpeljati naš slovenski jezik« (Majar, *Kmetijske in rokodelske novice*, 22. 3. 1848).

3 Strokovno izrazje *Vvoda v Občedržavni zakonik* in prve številke *Državnega zakonika* (1849), besedil upravno-pravne funkcijske zvrsti, ki ju je Fran Miklošič prevedel¹ iz nemškega izvirnika, je oblikovano na podlagi aktualnih terminoloških načel, razvidnih tedaj tudi v Šafaříkovi češki redakciji slovarja *Juridisch-politische Terminologie* (1850).²

¹ Miklošič je bil prevajalec upravno-pravnih besedil *Vvod k občnemu državnemu zakoniku in vladnemu listu Avstrijskiga cesarstva* (izšel 2. aprila 1849) ter prve številke *Državnega zakonika* (izšla 1. novembra 1849). Iz Miklošičeve korespondence (pismo J. Muršču, 14. november 1849) je razvidno, da je Miklošič zaradi številnih delovnih obveznostih in obremenitev že s prvim novembrom 1849 »posel gospodu Cigaletu predal« (STURM-SCHNABL 1991: 69).

² Prekrivnost terminoloških načel Miklošiča in Šafaříka ni naključna; svoje izhodišče ima v sodelovanju obeh jezikoslovcov pri skupnem jezikoslovnem projektu – pravni terminologiji slovanskih jezikov v državnem okviru Avstro-Ogrske monarhije. – Porevolucijski cesarski patent (4. marec 1849), s katerim je bila uzakonjena enakopravnost jezikov v avstrijskem cesarstvu, je spodbudil ureditev vprašanj novih upravnih jezikov v državi. Po ukazu c. k. ministrstva za notranje in pravne zadeve (2. april 1849) je moral cesarski državni zakonik izhajati v desetih jezikih (nemškem, italijanskem, madžarskem, češkem, slovaškem, poljskem, rusinskem, slovenskem, srbskem in hrvaškem). Ker je nemščina do zakonsko uveljavljenih sprememb v revolucijskem marcu 1848 v državi zasedala javne in reprezentativne komunikacijske položaje, med njimi tudi sodstvo in upravo, je bilo potrebno jezike na to vlogo pripraviti. Ministrstvo se je odločilo (10. julij 1849), da poveri aktualno in nujno nalogo, sestaviti in uskladiti strokovnopolno (upravno-pravno in politično) izrazje slovanskih jezikov, priznanim strokovnjakom, pravnikom in jezikoslovcem. Že 1. avgusta se je na Dunaju sestala komisija, ločena na pet sekcij, češko-slovaško, poljsko, rusinsko, slovensko, hrvaško-srbsko. V češki sekciji so delali: pravnik in pisatelj, od leta 1850 urednik češke verzije cesarskega zakonika na ministrstvu za notranje in pravne zadeve, A. J. Beck (1812–1895), pesnik, zgodovinar in pravnik K. J. Erben (1811–1870), pravnik in pisatelj A. F. Rybička (1812–1899), pravnik, jezikoslovec, pisatelj, od 1850 sourednik češkega dela cesarskega zakonika, A. V. Šembera (1807–1882); član češke sekcije in predsednik celotne komisije je bil P. J. Šafařík (1795–1861). Glede na slovaščino, ki je bila v pravni terminologiji upoštevana tam, kjer so bili razločki s češčino, sta v sekciji sodelovala Slovaka, pesnik, slavist J. Kollár (1793–1852) in pesnik, teolog K. Kuzmány (1806–1866). V slovenskem delu komisije so bili jezikoslovec, pravnik F. Miklošič, pravnik M. Dolenc in pravnik A. Mažgon, po Mažgonovi smrti je bil še pred začetkom dela vključen pravnik, jezikoslovec M. Cigale, kasneje tudi urednik nemško-slovenskega zvezka (Dunaj, 1853).

3.1 Upoštevanje izročila

3.1.1 Z novim družbenim položajem – v začetku bolj na načelni kot dejanski ravni³ – je moral biti slovenski knjižni jezik strukturno vsesplošen in enoten. F. Miklošič je uveljavil jezikoslovno metodo, ki naj bi privedla do slovenskega knjižnojezikovnega poenotenja; ta združevalna namera je bila *novost* glede na dotedanje poskuse preoblikovanja slovenskega knjižnega jezika v vseslovenskega (Majar) oz. slovenskoilirskega (Razlag), hkrati pa je ustrezala aktualnemu jezikovnemu stanju, zaznamovanem s pokrajinskimi (knjižnimi) jeziki. Miklošič je v svojem pravnem jeziku upošteval nesrediščno, panonsko narečno skupino, katere rojeni govorec je bil. Poleg drugačne pisave nekaterih glasov (polglasnika, alofonov *w* in *u*) in oblikospreminjevalnih in oblikotvornih vzorcev⁴ je izrabil tudi staro panonsko strokovno izrazje. To izrazje se je ločevalo od takratnega upravno-pravnega strokovnega izrazja publicistike kranjskega središča, npr. *Kmetijskih in rokodelskih novic*; takratni kritiki Miklošičevega prevoda⁵ so tudi v tem izrazju videli razlog šibkejše percepcije strokovnega besedila. Kot zgled navajamo Miklošičeve panonizme (M), stara pravna poimenovanja,⁶ v primerjavi s sopomenskimi upravno-pravnimi poimenovanji iz Bleiweisovih *Novic* (N).⁷

hudodelo (M, 130) – *hudodelstvo* (N 1848, 16)

občina (M, 131) – *srenja, soseska* (N 1848, 22)

občne reči (M, 131) – *očitna opravila 'javna uprava'* (N 1848, 16)

odposlanec (M, 123) – *poslanec* (N 1848, 22)

pravilo (M, 125) – *pravilo, regelc, vodilo, vodilica* (N 1848, 16, 22)

³ Sestavki z naslovom *Kako in koliko bi bil slovenski jezik precej v šole in kanclije vpeljan*, ki so se redno pojavljali v Bleiweisovih *Novicah* (1848: 98, 107, 114, 118, 133), so dokaz navdušenja in volje za uresničitev z ustavo pridobljene pravice slovenskega jezika, hkrati pa tudi spremljajočih objektivnih težav, ki kažejo, v kolikšni meri je bila slovenščina dejansko kos novim nalogam. Pri uvedbi slovenščine v šole sta bili osnovni težavi pomanjkanje učbenikov in jezikovna kompetenca učiteljev, strokovno usposobljenih za učenje nemščine, v uradih pa sestavljanje slovenskih upravno-pravnih besedil, česar številni uradniki zaradi prešibkega znanja slovenščine – ni bilo dovolj biti rojen govorec slovenščine – niso zmogli. Rešitev težav so pisci Bleiweisovih *Novic* videli v nujnih raznopodročnih učbenikih za osnovne in srednje šole, v odprtju strokovnih in poklicnih šol s slovenščino kot učnim jezikom in učnim predmetom, (sicer tedaj neuspešnem) načrtovanju slovenske univerze, ustanovitvi Slovenskega društva z nalogo kultivirati slovenski jezik ter v živi publicistični dejavnosti – poleg *Novic* (1843) so leta 1848 začeli izhajati časopisi *Slovenija*, *Celjske slovenske novine*, *Slavjanski rodoljub*, *Slovenski cerkveni časopis*. (HONZAK JAHIČ 1999: 219–221.)

⁴ Na glasoslovno-oblikoslovni ravni prinaša jezik prevoda vzhodne, panonske narečne oblike, ki jih je Miklošič poznal iz svoje materinščine: končnico m. sp. *-om*, ukinitvev feminizacije nevtar v im./tož. mn. (*lepe mesta*), pri stopnjevanju pridevnikov uveljavlja namesto posplošenih moških oblik kategorije spola (*lepš-i, -a, -e*), pridevniške končnice *-ega, -emu*, veznik *da* z nereduciranim samoglasnikom, pisavo zlogotvornega *r* (*država, prvi*) in izgovor ter zapis zvočnika *v* namesto samoglasnika *u* pred zvočniki in soglasniki (*vred – urad, vrednik – urednik, vstava – konstitucija, ustava*).

⁵ Kritiko jezika prevoda so napisali Bleiweis v *Novicah* (1. listopad 1849), Svečan v *Sloveniji* (16. in 17. listopad 1849) in Majar v *Sloveniji* (7. gruden 1849).

⁶ Miklošičeve pravne izraze, označene s krajšavo M in s stranjo objave, navajamo iz liste J. KRANJCA (1992: 123–133).

⁷ Gradivo je zajeto iz HONZAK JAHIČ (1999: 232–261); krajšavi N (*Kmetijske in rokodelske novice*) sledi letnica izdaje *Novic* in stran objave.

prestopik (M, 130) – *pregrešek* (N 1848, 22)
razpra (M, 129) – *prepir* (N 1848, 12)
sklep (M, 124) – *naklep* (N 1848, 16)
sod (M, 130) – *sodnija* (N 1848, 16)
spovest (M, 130) – *priznanje* (N 1848, 22)
vred (M, 131)⁸ – *kanclija/kancilija, pisarnica* (N 1848, 22)
vrednik (M, 131) – *uradnik* (N 1848, 45)

3.1.2 Uradna slovanska terminološka komisija na Dunaju je še pred aktualnimi terminološkimi problemi reševala vprašanje, kateri jeziki bodo zajeti v terminološki slovar.⁹ Vprašanju, ali oblikovati skupno terminologijo za slovanske jezike avstrijske monarhije, večina članov komisije ni pritrčila (ni podatkov, kateri člani), kar je pomenilo, da je bila zavest o jeziku kot temeljnem znamenju naroda realna ovira za uresničitev enotnega slovanstva. Da pa je bila slovanska vzajemnost kot povezovalna ideja še živa, priča dopolnilo, ki je obvezovalo sestavljalce, da se strokovni izrazi posameznih področij ne ločujejo, temveč zbližujejo (»[...] der Grundsatz der möglichts grössten wechselseittigen Annäherung [...]« (Šafařík 1850: IV)).¹⁰ Približevanje jezikov je dejansko pomenilo med ustreznimi izbranimi strokovnimi poimenovanji dati prednost tistemu, ki ga ima večina zastopanih jezikov (Šafařík 1850: IV). Odločitev za navedeni koncept je izzvala drugo ključno vprašanje, ki se je nanašalo na izbor slovanskih jezikov. Kot vprašljiva sta se kazala dva jezika, slovaški in hrvaški. Člani komisije so se odločili, da se slovaščina upošteva tam, kjer se ločuje od češčine, hrvaščina pa se zajame v celoti (Šafařík 1850: IV).

3.1.2.1 Načelo upoštevanja terminološkega izročila je P. J. Šafařík (1850: XI) utemeljeval s stališčem, da čeških pravnih besedil od druge polovice 14. stoletja do začetka 17. stoletja ni bilo malo in da so med pisci tudi velika pravniška imena, med njimi Viktorin Kornel iz Všeherd (1460–1521) in Pavel Kristian iz Koldina (1530–1589). Šafařík je tudi na terminološkem področju nadaljeval češko jezikoslovno oz. besedotvorno tradicijo, katere utemeljitelj je bil zlasti J. Dobrovský,¹¹ do

⁸ Poleg strokovnega poimenovanja *vred* uporablja Miklošič tudi nemško prilagojenko *kancelarija* (M, 124).

⁹ Vprašanja jezika terminologije in terminološka stališča so razvidna v Šafaříkovem predgovoru v *Juristisch-politische Terminologie für die slawischen Sprachen Oesterreich, Wien, 1850. Deutsch-Böhmische Separat-Ausgabe*.

¹⁰ Stališče M. Cigaleta (str. XIII), naj bi terminološka komisija sestavila »*eno in enako pravoslovno terminologijo, ako ne vseh avstrijskih Slavjanov, saj vseh južnih Slavjanov*«, s katerim je soglašal tudi M. Dolenc, kaže, da se je v slovenskem delu terminološke komisije samo F. Miklošič zavzemal za slovensko pravno izrazje. Tudi nadaljnje Cigaletovo leksikološko in terminološko delo (1860, 1880) dokazuje, da je avtor vztrajal pri svojih slovanstvo povezujočih načelih. Prim. Cigaletov Uvod v *Znanstveno terminologijo s posebnim oziranjem na srednja učilišča*, kjer urednik utemeljuje slovaropisne vzroke nizanja slovanskih ustreznih nemškim iztočnicam; gre za (a) zadrege v tvorbi, (b) prepustitev odločitve izbire strokovnega izraza področnim strokovnjakom, (c) demonstriranje slovanske in slovenske izrazne moči v razmerju do nemščine.

določene mere J. Jungmann.¹² Hkrati pa urednik Šafařík tudi dvomi o izročilu kot terminološkem načelu, (a) ker strokovno izrazje v zgodovini ni bilo v splošni rabi, uporabnikom češčine je bilo »skoraj popolnoma tuje« (Šafařík 1850: XI), saj so tedanji avtorji pravno izrazje iz nemških predlog v glavnem kalkirali, (b) zaradi razvojnega in socioligvističnega vidika: skozi čas se je spreminjala tako zunaj-jezikovna realnost kot jezik sam, zato so strokovna poimenovanja iz zgodovine možni nosilci pomenskih in besedotvornih (tvorbenih) razlik.

Da pa je kljub dvomom Šafařík upošteval češko terminološko izročilo, pričajo v slovar uvrščene staročeške besede, pomensko prilagojene poimenovanju novih pojmov, npr. *cena* (Preis), *hodnota* (Wert), *měna* (Curs), *projednati pro* (in Bestand geben).

¹¹ J. Dobrovský je bil pri tvorbi strokovnih izrazov zagovornik rabe izvirnega češkega besedja, znotraj katerega je upošteval socialnozvrstno različnost (knjižno, narečno). Šele po tej prioritetni možnosti je predvidel prevzemanje iz slovanskih jezikov, kalkiranje tujejezičnega in prevzemanje besedotvornih postopkov. Pri določanju postopkov tvorjenja je Dobrovský na stališču, da je nujno upoštevati zakonitosti tvorbe, izpričane v izročilu, zato naj bi besedotvorec poznal poleg sodobnih knjižnih besedil tudi besedila iz starejših knjižnojezikovnih obdobij; ob upoštevanju splošne rabe je torej za Dobrovškega osnovni jezikovnorazvojni vidik: besedje iz izročila pojmuje kot korektiv sodobnemu tvorjenju in tvorjenkam. Pri novotvorbi je hkrati razvidna zahteva po poznavanju in upoštevanju strukturnih lastnosti češčine; Dobrovský jih je v svojih jezikoslovnih delih – z besedotvorjem se je ukvarjal vse življenje – tudi podal (DOSTÁL 1953, PORÁK 1974, HAUSER 1978, HONZAK JAHIČ 1999).

¹² Z nastopom J. Jungmanna in druge generacije preroditeljev se je razumevanje leksike in njene tvorbe spremenilo v skladu z narodnoprerdno širitvijo vlog knjižnega jezika. Razvoj funkcijskih zvrsti češkega knjižnega jezika, zlasti takrat aktualne umetnostne in znanstvene, so morali podpirati razvoj, širitev in intelektualizacijo knjižne leksike. Zato so se spremenila tudi merila tvorjenja. Ob osnovnih merilih Dobrovškega, izročilo kot tvorbenem, besedotvornem korektivu, upoštevanju strukturnih lastnosti jezika in splošne rabe, je Jungmann v skladu s potrebami novodobnega kulturnega življenja, razvoja sodobnih znanosti in strok uveljavljal funkcijski vidik – rabo besed določa vloga besedila (JEDLIČKA 1948, 1991: 16); funkcijski vidik je tako postal pomemben motiv tvorbe (strokovne) knjižne leksike. – J. BĚLIČ (1955: 22–27) je razliko v pojmovanju aktualnih vprašanj češčine obeh generacij, preroditelja klasicista Dobrovškega in preroditelja romantika Jungmanna, utemeljeval sociolingvistično: Dobrovský kot predstavnik prve generacije preroditeljev je izhajal iz dvojezičnega (nemško-češkega) mestnega okolja, Jungmannova generacija iz podeželskega enojezičnega, češkega. Razlika v provenienci nosilcev prerodnega gibanja je vplivala na njihovo razmerje do kulturnih in jezikovnih vprašanj v češkem prostoru. Pri prvih je v ospredju znanstveni odnos do jezika; temeljno je proučevanje in normiranje češčine, vrzeli in primanjkljaji v knjižni leksiki, nastali kot rezultat civilizacijskih potreb, sprememb v kulturi življenja, razvoju znanosti in strok, niso tako zaskrbljujoči, ker je ta generacija pisala predvsem nemško ali latinsko. Mlajša generacija, ki je izšla iz češkega podeželja, ima do nemščine drugačno razmerje: nemščina je v šolanju priučen jezik, zato ti želijo, prvič, svoja znanja in vedenja, pridobljena v nemščini, produktivno, tj. pisno, prenesti v materinščino, drugič, nameravajo v procesu, ki je sledil nevoljniškemu patentu (1781) in povzročil preobrazbo socialne strukture češke družbe, omogočiti enojezični večini splošno in strokovno izobraževanje, in tretjič, dokazati, da je češčina kulturni jezik, in kot tak enakovreden drugim jezikom. A. STICH (1998: 173–174) poudarja, da je povezovala prvo (Dobrovský) in drugo (Jungmann) generacijo preroditeljev skrb za češčino, drugačni pa so bili razlogi za njeno učenje, znanje in rabo. Medtem ko je za Dobrovškega temeljni pragmatični (utilitarni) vidik (znanje češčine bo prineslo oblastnikom naklonjenost ljudstva in s tem uspešnost), je Jungmannu kultivirana in funkcijsko razvita češčina edina možnost, da postanejo Čehi Nemcem enakovreden subjekt družbenega razvoja.

3.2 Tvorba strokovnih izrazov

3.2.1 Pri tvorbi strokovnih izrazov je Miklošič izrabil besedotvorne vrste, lastne slovenskemu knjižnemu jeziku, uveljavljene že v slovenskem neknjižnem, zlasti pa v knjižnem izročilu (Vidovič Muha 1986a, 1986b, 1988, 1989 idr.). Kakovostna jezikoslovna podlaga tvorbe je pričakovan pojav, saj je Miklošič raziskovalec tako slovenskega kot slovanskega besedotvorja (1875).

3.2.1.1 Samostalniške tvorjenke

V upravnih (uradovanih, administrativnih) besedilih upravni izrazi poimenujejo dejstva gospodarske in politične uprave, zato je njihova značilnost besednovrstna vezanost na samostalniki (Minářová, v: Čehová 1997: 171).¹³ V nadaljnji razčlenitvi so v Miklošičevem terminološkem gradivu upošteevane samostalniške tvorjenke.

(1) Samostalniki, izpeljani iz glagolov, imajo naslednje besedotvorne pomene:

(a) dejanje, tudi rezultat dejanja:

-ø: (*pravdni*) *razgovor-ø* (M, 129) 'obravnavaj', *razglas-ø* (M, 123), *reč-ø* (M, 125), *spovest-ø* (*krivca*) (M, 130) 'priznanje', *sum-ø* (M, 130), *sklep-ø* (M, 124), *uk-ø* (M, 125), *poduk-ø* (M, 124);

-a: *potrd-a* (M, 123) (tudi sredstvo dejanja), *presod-a* (M, 125), *vlad-a* (M, 132), *raspr-a* (M, 128) 'spor', *pober-a* (M, 127), *plač-a* (M, 129) (tudi sredstvo dejanja), *premen-a* (M, 126) 'sprememba', *vlog-a* (M, 131) (tudi sredstvo dejanja), *služ-a* (M, 131) 'služba', *naber-a* (M, 126);

(-ava, -a, -e, -eva, -iva, -ova)nje: *preisk-avanje* (*hiš*) (M, 130), *priziv-anje* (M, 124), *ispoved-anje* (M, 130) 'izjava', *poskuš-anje* (*ravnave*) (M, 129), *ravn-anje* (M, 124) 'postopek', *odbremenj-enje* (*zemlje*) (M, 127) 'zemljiška odveza', *razglaš-evanje* (*po postavah*) (M, 124) 'razglas', *pooblastj-enje* (M, 124), *oprost-enje* (M, 126), *reš-enje* (*tožbe*) (M, 127), (*ojstro*) *ispraš-evanje* (M, 124) 'rigoroz', *dokaz-ivanje* (M, 124), *ispoln-ovanje* (M, 127), (*krivično*) *poškod-ovanje* (M, 129);

-ilo: *naznan-ilo* (M, 129) 'prijava, ovadba', *oznan-ilo* (M, 126) 'razglas, objava', *ustanov-ilo* (M, 126) 'pravilo', *plač-ilo* (M, 126), *prav-ilo* (M, 125) 'načelo';

-ija: *kupč-ija* (M, 125);

(-a)va: *ravn-ava* (M, 129) 'postopek', *rasposlat-va* (M, 126), *izda-va* (M, 124), *ispelj-ava* (*postav, vkaza*) (M, 124, 132), *raspr-ava* (M, 128) 'spor', (*colna*) *obravn-ava* (M, 132);

-va: *hran-va* (M, 127) 'sodna hramba';

(-i)tev: (*pismena*) *pooblasti-tev* (M, 124, 130), *razdeli-tev* (*lastnine*) (M, 129).

¹³Imenski značaj upravnih poimenovanj prav tako potrjuje strokovnoizrazno gradivo, pridobljeno z metodo popolnega izpisa vseh številčk *Kmetijskih in rokodelskih novic* iz leta 1848. Prim. HONZAK JAHIČ (1999).

(b) dejanje, rezultat dejanja, sredstvo dejanja:

-ø: *račun-ø* (M, 129), *izkaz-ø* (M, 128) 'ukaz', *vkaz-ø* (M, 126) 'odredba, ukrep', *odkup-ø* (M, 127), *predpis-ø* (M, 125), *prepoved-ø* (M, 129), *predlog-ø* (M, 123), *protigovor-ø* (M, 124) 'ugovor';

-aj: (*letni*) *teč-aj* (M, 125) 'letnik';

-ba: *nared-ba* (M, 127), *odloč-ba* (M, 130), *razsod-ba* (M, 127), *svedoč-ba* (M, 126) 'spričevalo, pričevanje', *tož-ba* (M, 128), *pritož-ba* (M, 127), *pogod-ba* (M, 129), *potrd-ba* (M, 131).

(c) rezultat dejanja:

-ø: *narod-ø* (M, 126), *prepir-ø* (M, 128), *posed-ø* (M, 127) 'posest';

-ek: *pogreš-ek* (M, 130);

(-v)ek: *da-v-ek* (M, 132);

-ik: *prestop-ik* (M, 130);

-nja: (častna) *stop-nja/šarža* (M, 131).

(č) vršilec dejanja:

-ø: *svedok-ø* (M, 130);

(-a)-vec: *prebiv-avec* (staniša) (M, 127).

(d) mesto dejanja:

-ø: (*kriminalni*) *sod-ø* (M, 130);

-(l)išče: *vseuč-(l)išče* (M, 126), *poleg fakulta* (M, 124);

-iše: *stan-iše* (M, 127) 'Wohnung'.

(2) Samostalniki, izpeljani iz pridevnika:

(a) lastnost (abstraktna in popredmetena):

-ina: *poštn-ina* (M, 125), *izvožnj-ina/izvožnji col* (M, 131) 'Ausgangszoll', *vvozn-ina* (M, 131) 'Eingangszoll', *lastn-ina* (M, 128), *šoln-ina* (M, 126), *porabn-ina* (M, 132) 'trošarina';

-ost: *dolžn-ost* (M, 125), *edin-ost* (M, 124) 'Einheit', *enak-ost* (M, 124) 'Gleichheit', *enakopravn-ost* (M, 124) 'Gleichberechtigung', *lastn-ost* (M, 124), *nepokorn-ost* (M, 127) 'odsotnost stranke', *odgovorn-ost* (M, 126) 'Verantwortung', *prikladn-ost* 'zmožnost', *varn-ost* (M, 128) 'varščina', *varn-ost* (M, 129) 'Sicherheit', *obrtn-ost* (M, 125), *okoln-ost* (M, 127), *prost-ost* (M, 132) 'Freiheit'.

(b) nosilec lastnosti (živo, tudi neživo):

-ec: *kriv-ec* (M, 130), *sokriv-ec* (M, 130), *odposlan-ec* (M, 123);

-ik: *sodn-ik* (M, 128), *okrivljen-ik* (M, 130) 'Beschuldigte', *lastn-ik* (M, 127), *vredn-ik* (M, 131), *predstojn-ik* (M, 131), *zapisn-ik* (M, 125) 'protokol'.

(c) mesto, kjer je kaj:

-ija: *sodn-ija* (M, 127) 'sodišče', *presodn-ija* (M, 127) 'apelacijsko sodišče', *oblastn-ija* (M, 131);

-ica: *denarn-ica* (M, 131).

(3) Samostalniki, izpeljani iz samostalnika:

(a) nosilec povezave:

-ljan: *držav-ljan* (M, 126);

-stvo: *državljan-stvo* (M, 126), *sodnij-stvo* (M, 128) 'sodna pristojnost', *svetovav-stvo* (M, 131) 'svèt';

-štvo: *voja-štvo* (M, 125).

(b) mesto, kjer je kaj:

-iše: *zemlj-iše* (M, 128);

-stvo: *minister-stvo* (M, 124), *poglavar-stvo* (M, 125).

Ugotovitve:

(1) Enobesedni strokovni izrazi, besednovrstno samostalniki, ustrezajo terminološkimi načelom kratkosti, preglednosti, lažji zapomnljivosti, ekonomičnosti.

(2) Pri izpeljavi, v gradivu najbolj pogosti besedotvorni vrsti, so pri samostalniških izpeljankah, ki kažejo na zvrstno pogojen imenski značaj pravnih poimenovanj, lepo izkoriščena priponska obrazila na dovršniški/nedovršniški besedotvorni podstavi: *-ø* (*predlog-ø*, *protigovor-ø*, *sum-ø*), *-a* (*vlad-a*, *vlog-a*), (*-a/-e*)*nje* (*vlad-a-nje*, *privolj-e-nje*), *-ba* (*sod-ba*, *razsod-ba*, *tož-ba*, *pritož-ba*), *-ev* (*volit-ev*, *pooblastit-ev*), *-ilo* (*naznan-ilo*), *-iše* (*hran-iše*), *-va* (*hran-va*, *izda-va*, *poravna-va*).

(3) Tudi Miklošič (kot že v slovenskem besedotvornem izročilu npr. Recelj v *Gorskih bukvah*, 1582, M. Pohlin v *Kraynski grammatiki*, 1768, V. Vodnik v *Pismenosti za perve šole*, 1811)¹⁴ dobro izkorišča strukturno značilnost slovenščine, bogastvo morfemskih obrazil in spreminja drugi, določevani del skladijske podstave nemške zloženke v priponsko obrazilo slovenske izpeljanke, npr. *odkup-ø* (M, 127) – *Ablösung*, *pogod-ba* (M, 129) – *Übereinkommen*, *držav-ljan* (M, 126) – *Staatsbürger*, *okrivljen-ik* (M, 130) – *Beschuldigte*, *izvožnj-ina* (M, 131) – *Ausgangszoll*, *vvozn-ina* (M, 131) – *Eingangszoll*, *odgovorn-ost* (M, 126) – *Verantwortung*, ali pa tvorjenke nemške predloge nadomešča s terminološkimi stalnimi besednimi zvezami, levo- in desnoprilastkovimi, npr. *deželni jezik* (M, 125) – *Landessprache*, *kriminalni sod* (M, 130) – *Criminalgericht*, *pravno sredstvo* (M, 126) – *Rechtsmittel*; *ministerstvo vojaštva* (M, 125) – *Kriegsministerium*, *nabera vojakov* (M, 126) – *Rekrutierung*, *razglas vlade* (M, 126) – *Regierungserlass*.

¹⁴ Vodnik (1811) in za njim Levstik (1857–1858) sta oblikovala tipologijo prevajanja nemških zloženek v slovenščino (VIDOVIČ MUHA 1988: 33–35, 47–48).

(4) Pri besedotvornem pomenu dejanje (tudi rezultat dejanja) izglagolskih samostalniških izpeljank je razvidna izrazita pogostnost rabe priponskega obrazila *-a/enje*, ker se (a) razvršča tudi na podstave dovršnikov, npr. *ispoved-anje* (M, 130), *odbremenj-enje* (*zemlje*) (M, 127), *oprost-enje* (M, 126), *reš-enje* (*tožbe*) (M, 127), in (b) pojavlja kot nadomestilo drugih priponskih obrazil, tj. povsod tam, kjer razvrstitve morfemskega obrazila *-nje* ne potrjuje sodobno terminološko gradivo, npr. *preisk-avanje* (*hiš*) (M, 130) : *preisk-ava*; *priziv-anje* (M, 124) : *priziv-ø*; *ispoved-anje* (M, 130) : *izjava*; *poskuš-anje* (*ravnave*) (M, 129) : *poskus-ø*; *ravn-anje* (M, 124) : *postopek*, *odbremenj-enje* (*zemlje*) (M, 127) : (*zemljiška*) *odveza*; *razglaš-evanje* (*po postavah*) (M, 124) : *razglas*; *pooblastj-enje* (M, 124) : *pooblastitev*; *oprost-enje* (M, 126) : *oprostitev*; *reš-enje* (*tožbe*) (M, 127) : *rešitev*.¹⁵

(5) Vpliv panonskega narečja na rabo (a) priponskega obrazila *-a*, npr. *potrd-a* (M, 123) 'potrditev', *presod-a* (M, 125) 'presoja', *raspr-a* (M, 128) 'spor', *premen-a* (M, 126) 'sprememba', *služ-a* (M, 131) 'služba'; (b) priponskega obrazila *-va*, npr. *ravna-va* (M, 129) 'postopek, obravnava', *hran-va* (M, 127) 'sodna hramba', *raspra-va* (M, 128) 'spor', *rasposlat-va* (M, 126) 'pošiljka', *izda-va* (M, 124) 'izdaja'.¹⁶

(6) Miklošič uporabi zlaganje v okviru strukturnih lastnosti slovenščine, npr. *pismohraniše* poleg *arhiv*, *enakopraven*. Med samostalniškimi tvorjenkami je tudi samostalniška izglagolska zloženka s konverznim izpridevniškim samostalnikom (*hudo*) v skladijski podstavi s pomenom dejanja – *hudodelo* (M, 130); rabljena je v besednih zvezah kot *krivec hudodela* (M, 130), *sum hudodela* (M, 130). V pravnem izrazju, objavljenem v Bleiweisovih *Novicah* (1848), je v pomenu 'kaznivo dejanje' uporabljena drugostopenjska samostalniška tvorjenka (izpeljanka iz *hudodelo*) *hudodelstvo* (N 1848, 16); slednja se je v rabi tudi obdržala.

(7) Skromna je zastopanost nemških prilagojenk, npr. *kancelarija* (M, 24) s sopomenko *vred* (M, 131), *fakulta* (M, 124) poleg *vseučilišče* (M, 126), *šarža* (M, 131) poleg (*častna*) *stopnja*. Dovršni glagol *zacolati* (M, 132), tvorjen iz glasovno-oblikoslovne nemške prevzete besede *col*, je rabljen kot ustreznica nem. *Verzollung*; iz besede *col* je tudi besedotvorna podstava izsamostalniškega pridevnika *colen*, npr. *colna tarifa* (M, 132), *colna obravnava* (M, 132).

(8) Številni Miklošičevi strokovni izrazi so se ohranili v sodobni pravni terminologiji, npr. *sum-ø* (M, 130), *sklep-ø* (M, 124), *odkup-ø* (M, 127), *predpis-ø* (M, 125), *prepoved-ø* (M, 129), *predlog-ø* (M, 123), *vlog-a* (M, 131).

3.2.2 Šafaříkovo namero tvoriti strokovno izrazje so spodbudile nove družbene okoliščine po letu 1848, češčini so prinesle nov družbeni položaj in nove javne vloge. Šafařík tako dejansko končuje delovanje druge, Jungmannove prerodne

¹⁵ Priponsko obrazilo *-nje* je že v slovenskem neknjižnem (*Brižinski spomeniki*) in knjižnem izročilu (*Trubarjeva Cerkovna ordninga*) zaradi vidsko nerazločevalne distribucije najpogostejše priponsko obrazilo z besedotvornim pomenom dejanja, kot ugotavlja A. VIDOVIČ MUHA (npr. 1986a: 350–352).

¹⁶ Prim. sodobno hrvaško: *potvrda*, *presuda*, *promjena*, *rasprava*.

generacije, ta je glede na Dobrovskega in prvo generacijo preroditeljev uporabljala češčino tako receptivno kot produktivno. Češčina je z Jungmannovo generacijo postajala funkcijsko razčlenjen knjižni jezik in knjižno leksiko so preroditelji programsko širili in intelektualizirali. Z idejo, da je potrebno tvoriti češko strokovno izrazje, so se jungmanovci navezali na starejšo, baročno generacijo ustvarjalcev, vendar z bistveno razliko, ki se nanaša na kakovostno raven tvorjenk in razloge tvorjenja. Glede prvega: Jungmann in njegova generacija je pri tvorjenju strokovnega izrazja izhajala iz teoretične jezikoslovne podlage Dobrovskega – do določene mere tudi Jungmanna.¹⁷ Glede drugega: osnovni namen oblikovanja strokovnega izrazja v češčini v baroku ni bila v prvi vrsti poimenovalna potreba, pač pa, prvič, dokazati enakovrednost lastnega jezika nasproti klasičnim jezikom (latinščina),¹⁸ pa tudi drugim, in drugič, potrditi njegove strukturne vrednosti oz. dokazati, da je češčina samostojen in samosvoj jezik, ki je kos tvorbenim nalogam.¹⁹

Da sta se ob umetnostni zvrsti najbolj razvijali znanstvena in strokovna, priča v obdobju med 20. in 40. leti 19. stoletja ustanovitev časopisov, eksplicitno namenjenih znanosti (*Krok*, 1821, *Časopis Češkega muzeja*, 1827), ter izdaje številnih strokovnih monografij (npr. J. Jungmanna literarnozgodovinsko berilo *Slovesnost*, 1820, A. Marka *Logika ali Umnice*, 1820, besedila J. Sv. Presla *Rostlinář*, 1820, *Lučba čili chemie zkusná*, 1828, *Nerostopis čili Mineralogie*, 1837). Vrh intenzivne terminološke ustvarjalnosti predstavlja Jungmannov dvojezični češko-nemški slovar (1835–1839); novo izrazje je zajel v slovar in ga kot normativnega kodificiral. Zato je delo Jungmannovega nadaljevalca v tvorbi strokovnega izrazja P. J. Šafářika v njegovih terminoloških slovarjih (1850, 1853) lažje; lahko se je oprl tudi na obsežno in verodostojno leksikografsko delo.

¹⁷ Prim. kritiko Dobrovskega jezikoslovnih strokovnih izrazov V. J. Rose iz slovnice *Čechořečnost* (1672). Kritik je poleg poudarka, da je pri tvorbi potrebno upoštevati zakonitosti tvorbe in jezikovno-razvojni vidik, za zlaganje sodil, da to ni samovoljna avtorska tvorba, ampak besedotvorni način s svojimi imanentnimi zakonitostmi; v tipologiji zloženek Dobrovskega so razvrščene na podlagi besednih vrst prvega dela skladijske podstave. Kasneje je Jungmann pri zloženki besedotvorni vrsti v nasprotju z Dobrovskim upošteval oba dela skladijske podstave (HAUSER 1978: 17). Besedotvorno vrsto izpeljevanje je Dobrovský uredil na podlagi priponskih obrazil; z njihovo razvrstitvijo na podstave so izraženi besedotvorni pomeni (DOSTÁL 1953: 143–144, HAUSER 1978: 60–61).

¹⁸ V času češke protireformacije sta kot jezika znanstvene oz. strokovne funkcijske zvrsti v ospredju latinščina in nemščina (HAVRÁNEK 1936).

¹⁹ Iz predgovora v Rosovo slovnico *Čechořečnost* izpostavljamo prvine, s katerimi avtor eksplicitno izraža verovanje v veljavnost lastnega jezika. »Moj« jezik je (a) enakovreden klasičnim jezikom, kar naj dokaže prevedena poezija Vergila in Ovida; (b) član močne enote slovanstva, slovanske skupnosti, povezane na osnovi genetične enakosti – »narečja istega plemena« –, zemljepisne razširjenosti njihovih nosilcev in slavne preteklosti (etnikum *Slovan* se etimološko povezuje z leksemom *slava* 'gloria'); (c) je svoje lastne strukture, za njegove nosilce razpoznavne zaradi specifičnih lastnosti, tj. razvitih oblikospreminevalnih vzorcev, ki omogočajo pregibanje, ter bogate morfemske strukture besede, ta omogoča novotvorbo. Naravna posledica tako pojmovanega jezika je stališče, da lastni jezik lahko izrazi tudi pojmovni svet, poimenovan doslej z družbeno veljavnejšimi jeziki – povezovalno kulturno latinščino in državno nemščino, in da je novotvorba tako naravna pravica kot delovna dolžnost kompetentnega posameznika – jezikoslovca (prim. KOUPIL 1996, HONZAK JAHIĆ 2002).

3.3 Raba prevzetih besed

Oba avtorja, Miklošič in Šafařík, na podlagi funkcijskega vidika ohranjata splošnorabljene prevzete besede. Miklošič s stališčem, da njihova raba ustreza intelektualni ravni ubesedene pravne vsebine, nasprotuje tako pretekli (npr. M. Pohlina) kot takratni praksi slovenjenja strokovnih izrazov iz klasičnih jezikov. Pri Miklošiču ni več dileme, sicer še žive npr. pri piscih Bleiweisovih *Novic*, ali (a) ohraniti izvorno poimenovanje ali (b) kulturne tujke sloveniti; slednje je nalagal ozir na percepcijske zmožnosti naslovnika poljudnostrokovnih besedil, hkrati pa tudi na aktualno puristično stališče, ki se je kazalo v čim večjem slovenjenju ali slovanjenju tujega.²⁰ V nasprotju z navedenim pa so v Miklošičevem pravnem besedilu tudi znana prevzeta pravna poimenovanja, npr. *akt*, *arhiv*, *armada*, *cenzura*, *cifre*, *datum*, *eksemplar*, *eksekucija*, *oficir*, *paragraf*, *protokol*, *register*, *rubrika*, *taksa*, *tarifa*, *tekst*; *cirkular* (M, 124) se ne obdrži, kasneje *okrožnica*. V Miklošičevem gradivu pravno-upravnih izrazov so poskusi slovenjenja splošnorabljenih kulturnih tujk skoraj zanemarljivi, npr. *pismohranišče* (M, 123) – *arhiv*; (*ojstro*) *ispraševanje* (M, 124) – *rigoroz*; *zapisnik* (M, 125) – *protokol*; *presodnja* (M, 127) – *apelacijsko sodišče*; *izpeljava razsodbe* (M, 126) – *eksekucija*.

Hkrati pa Miklošič uporablja panonska pravna poimenovanja iz izročila, npr. *svedok* (M, 129), *občina* (M, 130) (podrobneje 3.1.1), ter stare, splošno znane pravne izraze,²¹ npr. *postava* (M, 125) 'zakon', *deželna postava* (M, 125), *pravda* (M, 128) s sopomenko *pravica* (M, 124), *pravdna pot* (M, 128) 'Rechtsweg' ('pravni postopek').

Višjo intelektualno raven upravnih besedil je dosegal Miklošič tudi z rabo mednarodnih poimenovanj za mesece; ustvarila so nujno potreben poimenovalni red na področju javne uprave, saj so bila v splošni rabi takrat številna slovenska poimenovanja.²²

Tudi Šafařík (1850) je zagovarjal stališče, naj se aktualne potrebe po novih strokovnih izrazih rešujejo tudi z rabo tujk, npr. *advokat*, *bank*, *datum*, *docent*, *duplikat*, *erár*, *finance*, *fiskus*, *komise*, *konkurs* itd. Šafařík te vrste prevzetih besed ohranja na podlagi eksplicitnega stališča, da so primerne za znanstveno oz. strokovno, potencialno tudi umetnostno funkcijsko zvrst.

²⁰ Prim. strokovno izraze v jeziku ustave, objavljene v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* (*Ustavno pismo Avstrijskega cesarstva*, 1848), kjer je ugotovljeno, da sta v razmerju do klasičnih jezikov razvidna oba možna postopka: (a) ohranjanje izvirnih poimenovanj, npr. *cenzura*, *kanton*, *protokol*, *komisar*, *komisija*, *kresija*, tudi citatnih, npr. *gimnasium*, *liceum*; (b) njihovo nadomeščanje, in to s slovanizmi, npr. *kandidat* – češ. *novak*, ali s kalkiranjem, npr. *muzeum* – *hranišče/hranba*, *cenzura* – *tiskarna sodnica*, *senat* – *starašinska zbornica/zbornica starašin* (HONZAK JAHIČ 2001).

²¹ Razvidno je v upravno-pravnem terminološkem gradivu iz Bleiweisovih *Kmetijskih in rokodelskih novic* (1848) (HONZAK JAHIČ 1999).

²² Prim. Bleiweisove *Novice* (1848), kjer se je forumsko (uredništvo skupaj z naslovniki) razpravljalo o ustreznih imenih za mesece; razvidna je dilema: uporabiti narečne izraze, narediti nove, v kolikšni meri se nasloniti na slovanske zglede.

Literatura

- Jaromír BĚLIČ, 1955: *Sedm kapitol o češtině. Příspěvky k problematice národního jazyka*. Praha: SPN.
- Jaromir BERAN – Marjeta HUMAR, 1999: *Pravni terminološki slovar*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Matej CIGALE, 1880: *Znanstvena terminologija s posebnim ozirom na srednja učilišča. Deutsch-slovensche wissenschaftliche Terminologie*. Ljubljana.
- Marie ČEHOVÁ idr., 1997: *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV nakladatelství.
- Antonin DOSTÁL, 1953: Práce Josefa Dobrovského o tvoření slov. *Sb. Josef Dobrovský 1753–1953*. Ur. B. Havránek in J. Dolanský. Praha: ČSAV. 130–156.
- Bohuslav HAVRÁNEK, 1936: *Spisovný jazyk český a slovenský*. Československá vlastivěda. Praha.
- Přemysl HAUSER, 1978: *Tvoření podstatných jmen v době národního obrození*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- Jasna HONZAK JAHIĆ, 1999: *Slovensko strokovno izrazje v 19. stoletju (S poudarkom na čeških vplivih)*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- – 2001: O vplivu češkega in nemškega jezika na razvoj slovenskega strokovnega izrazja. Jezikovnorazvojni vidiki. *Slavica Comparativa 2001*. Praha (v tisku).
- – 2002: Marko Pohlin in Vádav Rosa. *Slavistična revija 50/1*. 9–28.
- Alois JEDLIČKA, 1948, 1991: *Josef Jungmann a obrozenecká terminologie literárněvědná a lingvistická*. München: Verlag Otto Sagner.
- Kmetijske in rokodelske novice*, 1848.
- Ondrej KOUPIL, 1996: Václav Jan Rosa, Předmluva k Čechořečnosti. *Listy filologické 119/1–4*. 101–161.
- Janez KRANJC, 1992: Prispevek Frana Miklošiča k oblikovanju slovenske pravne terminologije v prvem letniku dvojezičnega izhajanja Državnega zakonika in Vladnega lista avstrijskega cesarstva. *Miklošičev zbornik (Obdobja 13)*. Ur. J. Toporišič – T. Logar – F. Jakopin. Ljubljana: SAZU, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru. 117–134.
- – 1998: Slovenščina kot uradni jezik (zgodovinski vidiki). *Zbornik znanstvenih razprav*. Ljubljana: Pravna fakulteta. 167–188.
- Fran MIKLOŠIČ, 1875: *Stammbildungslehre der slavischen Sprachen*. Wien.
- Martina OROŽEN, 1992: Uradovalno in pravno izrazje v Miklošičevem prevodu »Občedravlanskega zakonika«. *Slovenski jezik v stiku s slovanskimi in neslovanskimi jeziki in književnostmi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport. 37–58.
- – 1972, 1996: Miklošičev prispevek k oblikovanju slovenskega knjižnega jezika. *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut. 183–196.
- – 1979, 1996: Uradovalna slovenščina v drugi polovici 18. stoletja. *Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi (Obdobja 1)*. Ur. B. Paternu. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 155–182.
- France OSTANEK, 1964: Šolske knjige. *Slovenska matica 1864–1964. Zbornik razprav in člankov*. Ur. F. Bernik. Ljubljana: Slovenska matica. 399–429.

- Jaroslav PORÁK, 1973: Rosova mluvnice a vývoj češtiny a české lingvistiky v 17. století. *Universitas Carolina Pragensis. Studia Slavica Pragensia*. Praha: Univerzita Karlova. 39–53.
- – 1974: Starší česká lingvistická terminologie. *Slavica Pragensia XVII. Philologica* 3–4. Praha: Univerzita Karlova. 133–155.
- Alexandr STICH a kolektiv, 1998: Obrození. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny. 129–176.
- Katja STURM-SCHNABL, 1991: *Der Briefwechsel Fran Miklosich's mit den Südslaven – Korespondenca Frana Miklošiča z južnimi Slovani*. Maribor: Založba Obzorja.
- Pavel Josef ŠAFAŘÍK, 1850: *Juridisch-politische Terminologie für die slawischen Sprachen Oesterreich. Deutsch-böhmische Separat-Ausgabe*. Wien.
- – 1853: *Německo-český slovník vědeckého názvosloví pro gymnasia a reálné školy. Deutsch-böhmische wissenschaftliche Terminologie*. Praga.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 1986a: Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordningi. *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (Obdobja 6)*. Ur. B. Pogorelec. Ljubljana: Znanstveni inštitut. 349–374.
- – 1986b: Zgradba tvorjenk v Brižinskih spomenikih. *Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (Obdobja 10)*. Ur. J. Toporišič. Ljubljana: Znanstveni inštitut. 51–62.
- – 1988: *Slovensko skladdenjsko besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, (Partizanska knjiga).
- – 1989: Zgradba neglagolskih tvorjenk v Vorenčevem slovarju. *Slavistična revija* 37/1–3. 171–188.

MIKLOŠIČ'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT AND FORMATION OF SLOVENE LEGAL TERMINOLOGY

SUMMARY

Modern European integration processes and the interlanguage relationship between *the universal* (English as a lingua franca of the European Union) and *the special* (other European languages) have made the issue of individual languages topical again.

Apart from bringing Slovene legislation into line with European Union, the task of translating 90.000 pages of European Legal Order has confronted Slovene legal experts and translators with terminological problems. This, however, is nothing new. Legal experts found themselves in a similar situation in the second half of the 19th century; however, »in comparison with their predecessors, today's lawyers have poorer linguistic knowledge, less affinity with the Slovene language, less idealism, and, above all, less time« (Kranjc 1998).

As for technical terminology used in *Vvod k občnemu državnemu zakoniku in vladnemu listu Avstrijanskiga cesarstva* (April 2nd 1849) and the first volume of *Občedržavlanski zakonik* (November 1st 1849), both texts of administrative and legal register translated from German by Fran Miklošič, the relevance of Miklošič's terminological principles can be confirmed; these principles are also evident in Šafařík's editorial work on the Czech dictionary *Juridisch-politische Terminologie* (1850).

(a) Observance of tradition. Miklošič contributed to the formation of a unified Slovene area with a common standard language by adding familiar legal terms from his native Pannonian dialect group to his legal language, e.g. *občne reči* 'splošne zadeve', *odposlanec*, *okrivljenik* 'obdolženec', *pravilo*,

prestoppek, raspra 'spor', *sklep* 'naklep', *sod* 'sodnija', *svedok* 'priča', *vkaz* 'ukrep', *vred* 'urad'. P. J. Šafařík continued the linguistic, or rather, the wordformational tradition of J. Dobrovsky and J. Jungmann by observing the Czech tradition; however, he noted that the old terminology had never been generally used.

(b) Formation of technical terms. Miklošič made use of the wordformational processes of Slovene:

1. Single-word technical terms, nouns in part-of-speech classification, follow the terminological principles of brevity and clarity; they are also easy to remember and economical.

2. In suffixation, the most frequent wordformational process found in the material analysed, suffixes are used with both perfective and/or imperfective wordformational bases: $-\emptyset$ (*predlog*- \emptyset , *protigovor*- \emptyset , *sum*- \emptyset), *-a* (*vlad-a*, *vlog-a*), (*-a/-e*)*nje* (*vlad-a-nje*, *privolj-e-nje*), *-ba* (*sod-ba*, *razsod-ba*, *tož-ba*, *pritož-ba*), *-ev* (*volit-ev*, *pooblastit-ev*), *-ilo* (*naznan-ilo*), *-iše* (*hran-iše*), *-va* (*hran-va*, *izda-va*, *poravna-va*). – The head of the German compound is changed into a suffix of the Slovene derivative, e.g. *držav-ljan* (M, 126) – *Staatsbürger*, or into a premodified or postmodified fixed phrase in Slovene, e.g. *deželni jezik* – *Landessprache* (M, 125), *kriminalni sod* (M, 130) – *Criminalgericht*; *ministerstvo vojaštva* (M, 125) – *Kriegsministerium*.

3. Words taken from German and adapted are quite rare: e.g. *kancelarija* (M, 24), alongside its synonym *vred* (M, 131), *fakulta* (M, 124) alongside *vseučilišče* (M, 126), *šarža* (M, 131) alongside (*častna*) *stopnja*.

4. Numerous technical terms used by Miklošič have been retained in modern legal terminology, e.g. *sum*- \emptyset (M, 130), *sklep*- \emptyset (M, 124), *odkup*- \emptyset (M, 127), *predpis*- \emptyset (M, 125), *prepoved*- \emptyset (M, 129), *predlog*- \emptyset (M, 123), *vlog-a* (M, 131).

With the formation of technical terminology by P. J. Šafařík, similar efforts by the Jungmann generation of Revival are brought to a close. Jungmann included the new terminology of his age in his Czech-German dictionary (1835–1839), thus Šafařík's terminological work (1850, 1853) was made easier as he had a prescriptive lexicographical work to refer to.

(c) Relationship to imported cultural words in general use. By maintaining that the general use of imported words suited the intellectual level of the expressed legal content, Miklošič breached the contemporary practice of Slovenicizing technical terms from classical languages. The dilemma whether to preserve the original designation or to naturalize cultural foreignisms, so very present with the writers for Janez Bleiweis's *Novice* (who had to take into account the perceptive capabilities of readers of popular scientific texts as well as contemporary purism), was practically non-existent with Miklošič – he used imports such as *akt*, *arhiv*, *cenzura*, *datum*, *eksekucija*, *paragraf*, *protokol*, *register*. His attempts at Slovenicizing cultural foreignisms in general use are extremely rare: e.g. *pismohraniše* (M, 123) – *arhiv*; (*ojstro*) *ispraševanje* (M, 124) – *rigoroz*; *zapisnik* (M, 125) – *protokol*; *izpeljava razsodbe* (M, 126) – *eksekucija*. – Šafařík, too, permitted the use of foreignisms on account of his explicit standpoint that they were suitable for scientific or technical texts, potentially also for literary texts. By importing, Šafařík also satisfies some relevant designative needs, e.g. *advokat*, *datum*, *docent*, *duplikat*, *finance*, *komise*, *konkurs*.